

RECENZE

Goodale Mark. *Reinventing Human Rights*. Stanford: Stanford University Press, 2022, 232 s.

Žijeme ve světě, který se neustále rychle mění a kde se snažíme, aby byly vyslyšeny různorodé pohledy. Koncept lidských práv však stále zůstává důležitou silou, která formuje naši globální společnost. Kniha *Marka Goodalea* s názvem *Reinventing Human Rights*, která vyšla v roce 2022 v nakladatelství Stanford University Press, nabízí podnětnou analýzu diskurzu lidských práv a jejich místa v dnešním světě. Publikace vyzývá ke kritickému zkoumání základních principů lidských práv a jejich uplatňování v různých kontextech. Zároveň však autor navrhuje svoji vlastní koncepci a uvádí, jakým způsobem by se mělo vnímání lidských práv přetvořit, aby bylo možné řešit současné výzvy a dosáhnout inkluzivnější, spravedlivější a rovnější budoucnosti. V následujícím textu *Goodaleovy* myšlenky představím a nabídnu celkové zhodnocení jeho publikace.

Mark Goodale se zabývá současným stavem lidských práv a výzvami, kterým čelí. Tvrdí, že abychom takovým výzvám mohli čelit a abychom směřovali k lepší budoucnosti, potřebujeme antropologickou orientaci, která zahrnuje různé hlasy a zkušenosti (s. 2–3). Kritizuje také ticho ve dvou oblastech. Jednou oblastí je nauka o lidských právech, která podle něj nezpochybňuje stávající rámec. Další oblastí jsou diskuse v rámci politické levice, která podle autora přijala brutalitu současného politicko-ekonomického světového řádu (s. 3).

Autorovým základním návrhem, který prostupuje celou jeho publikací, je „znovuvynalezení“ (*reinvention*) rámce lidských práv, jenž by uznával jejich konstruovanou povahu a podporoval by sociální kontingenci (s. 4–5). Tedy jinými slovy, abychom přijali takový rámec lidských práv, který by uznával, že jsou lidskými výtvoři, a zároveň podporoval jejich rozvoj k tomu, aby reflektovala proměnlivé potřeby a hodnoty různých kultur. Uvádí, že nechce lidská práva nahradit, ale spíše znovu vynalézt prostřednictvím tvrdé kritiky institucionalismu lidských práv a politické teorie – tedy současných struktur, organizací a myšlenek, které tvoří základ rámce lidských práv (s. 7).

Takový znovuvynalezený rámec lidských práv se má podle *Goodalea* řídit třemi principy: 1) zachovat lidská práva jako rámec pro globální hledání spravedlnosti, 2) přeformulovat přístup k lidským právům od úplných základů a 3) přijmout princip „translokality“ (s. 7). Translokality podle *Goodalea* spočívá v nutnosti vytvářet spojení a interakce, které překračují geografické, kulturní a politické hranice. Tedy hranice, jakými jsou národ, rasa, náboženská identita a další (s. 7). Taková spojení pak nebudou nutně univerzální, nebudou zahrnovat (jak se uvádí v preambuli Všeobecné deklarace lidských práv) *všechny členy lidské rodiny* (s. 8). Budou ale podle *Goodalea* (i navzdory chybějící univerzalitě) dostatečná pro to, aby byly ospravedlněny kolektivní akce za stanovenými hranicemi (s. 8). Takto znovuvynalezený rámec lidských práv by pak podle něj mohl stále čelit globálním problémům a překonávat je a zároveň se vzdálit od problematického nároku na univerzalitu lidských práv (s. 7–8).

V souvislosti s problematičností nároku na univerzalitu lidských práv *Goodale* odkazuje na argument britského politického filozofa ruského původu *Isaiaha Berlina*, který tvrdil, že příčinou velkých konfliktů v dějinách jsou střety o monismus, tedy přesvědčení,

že vše musí zapadat do jediné harmonie pravd (s. 100). *Goodale* se dále zabývá problematičností faktoru univerzality, který se v rámci prosazování jedinečné moudrosti a pravdy může stát vylučujícím a strukturálně nepřátelským (s. 102). *Goodale* rozlišuje dva významy pojmu „univerzální“ nebo „univerzalita“ v kontextu lidských práv, a to empirický a aspirační. Empirický smysl se vztahuje k ontologickému tvrzení, že všechny lidské bytosti mají určitý soubor práv jednoduše proto, že jsou lidmi (s. 104–105). Aspirační smysl je oproti tomu nadějí, že se lidská práva časem stanou všeobecně uznávanými a praktikovanými (s. 104–105). *Goodale* pak zavádí pojem „univerzalizmus“, který definuje jako transformaci nároků na univerzalitu lidských práv do ideologie, která systematicky řídí jednání lidí (s. 105–106).

Namísto univerzality *Goodale* navrhuje pluralitu, ve které je obsažena řada legitimních, ale neslučitelných „konečných lidských cílů“ (s. 100). Následně vyzdvihuje antropologii lidských práv a proces „vernakularizace“ jako možnost nahlédnout, jak by pluralistická reorientace na lidská práva mohla vypadat v praxi (s. 102–103). Vernakularizace (pojem, se kterým přišla americká antropoložka *Sally Engle Merry*) označuje proces, v jehož rámci jsou mezinárodní normy v oblasti lidských práv překládány, přizpůsobovány a transformovány tak, aby odpovídaly místnímu kontextu, jazykům a kulturním perspektivám (s. 102–103).

Goodale navrhuje nově koncipovaný systém lidských práv, který podporuje nový pocit sounáležitosti a propojení mezi lidmi. Tento systém by podle něj sloužil jako most mezi kulturními rozdíly a utvářel by svět, který by zahrnoval různorodé sociální reality a podporoval kolektivní akci (s. 103, 107). *Goodale* uznává, že přijetí pluralismu neposkytuje jasné vodítko pro řešení konfliktů (s. 118). Uvádí ale, že v jeho rámci lze přijmout různé hodnoty a přesvědčení (s. 118). Tvrdí, že vnucování jednoho systému „lidských hodnot“ se ukázalo jako tragický omyl a že pluralismus lidských práv nabízí lepší způsob sounáležitosti (s. 119).

Goodale se také zabývá historií lidských práv a odhaluje z velké části skryté paralelní dějiny (různé „mikrohistorie“), které lze podle něj využít jako zdroj inspirace pro nový rámec lidských práv (s. 8). Zmiňuje iniciativy, které vznikly ve stínu prominentních aktivit Komise OSN pro lidská práva a poválečného mezinárodního systému lidských práv (s. 8–9). V této souvislosti uvádí například průzkum lidských práv od UNESCO pod vedením Juliana Huxleyho, jehož cílem bylo získat mezikulturní údaje o vnímání lidských práv, ale po více než 50 let zůstaly jeho skutečné výsledky z velké části neznámé (s. 9–10). Tento průzkum přitom dokumentoval širokou skepsi vůči přístupu OSN k lidským právním a ukázal preference marxistických nebo socialistických alternativ, které obecně kladou důraz na kolektivní práva a ekonomickou spravedlnost před individuálními svobodami (s. 10, 21–22). *Goodale* se ve své publikaci zabývá konkrétními kritickými odpověďmi, které respondenti na toto téma dávali (s. 18–25). Tvrdí, že veřejná prezentace výsledků tohoto průzkumu sice naznačovala celosvětový konsenzus o univerzálnosti lidských práv, jenže takový konsenzus podle něj tento průzkum neodhalil (s. 84).

Další „mikrohistorií“, kterou *Goodale* zmiňuje, je dění na globálním Jihu v průběhu studené války. Autor si všímá toho, že diskurz o lidských právech hrál v zemích globálního Jihu významnou roli, zejména během procesu politické dekolonizace, kdy země získávaly nezávislost na koloniálních mocnostech a usilovaly o rekonstrukci globálních hodnot (s. 11). Tento poznatek pak *Goodale* považuje za vyvrácení obecně přijímaného názoru, že období studené války bylo obdobím, kdy byla lidská práva do značné míry ignorována nebo odsouvána na vedlejší kolej (s. 10–11).

Goodale věnuje kolonialismu ve vztahu k lidským právům zvláštní pozornost. Uvádí, že se lidská práva zrodila a znovuzrodila v podmínkách kolonialismu (s. 79). Důležitým momentem v počátcích lidských práv byla americká revoluce, která byla vzpourou proti koloniálnímu vykořisťování (s. 79). Příprava Všeobecné deklarace lidských práv (UDHR) pak probíhala v hluboce koloniálním světě, ovládaném několika evropskými zeměmi (s. 80). *Goodale* v této souvislosti upozorňuje na to, že koloniální mocnosti, jako byly Velká Británie, Francie nebo Belgie, chtěly zabránit tomu, aby doktrína univerzálních lidských práv ohrožovala koloniální řád (s. 81). Autor má za to, že vztah mezi lidskými právy a kolonialismem zůstává nevypořádaný, a to normativně (z hlediska stanovení hlavních principů), politicky (z hlediska chápání politických implikací) i eticky (z hlediska vypořádání se s morálními obavami) (s. 84).

Uznává však vliv dekolonizačních procesů na vývoj lidských práv. Autor identifikuje čtyři klíčové poznatky z dekolonizačních dějin, které se k lidským právům vztahují. Za prvé, ačkoliv se UDHR výslovně nezabývá právem na sebeurčení, tak v Mezinárodním paktu o občanských a politických právech (ICCPR) je naopak toto právo stanoveno jako klíčová zásada. To podle *Goodalea* dokazuje vliv antikoloniálních bojů na mezinárodní systém lidských práv (s. 89–91). Za druhé, subverze se v jádru prolínala s lidskými právy, což zdůraznilo potenciál lidských práv používat je jako jazyk konfrontace proti globálním mocenským strukturám (s. 91). Za třetí, lidská práva byla během dekolonizace využívána průřezově, v kombinaci s dalšími ideologiemi a diskurzí, což odráželo složitost antikoloniálních hnutí (s. 91–92). A za čtvrté, lidská práva byla během dekolonizace využita jako způsob sjednocování lidí a vytváření partnerství mezi různými regiony, třídami a ideologiemi (s. 92–93). *Goodale* se staví za potřebu dekolonizovat lidská práva tak, aby překonávala stávající binární kategorie (jako jsou Východ/Západ a globální Sever/Jih), a považuje za důležité pochopit historický kontext lidských práv během procesu dekolonizace (s. 93–94).

V této souvislosti *Goodale* zmiňuje také předsedkyni Výboru OSN pro lidská práva *Eleanor Roosevelt*. Ta považovala lidská práva spíše za pedagogický projekt než za právní nebo politický systém, přičemž UDHR pro ni byla učebnicí pro výchovu lidí k rovnému zacházení s ostatními a pro kolektivní bezpečnost (s. 96–97). Tato pedagogická vize však byla realizována jen okrajově a nikdy nevedla ke globální transformaci, jak si *Roosevelt* představovala (s. 97). V různých částech světa se sice prostřednictvím pedagogických prostředků objevily kultury lidských práv, ale tyto místní prostředky nezpochybnily dominantní přístupy k lidským právům (s. 97). *Goodale* navrhuje, aby znovuvynalezená lidská práva (která by měla být formulována za hranice práva a politických institucí), byla rozvíjena a šířena převážně jako vzdělávací projekt, který nazývá „pedagogika inkluze“ (s. 98). Tento přístup by upřednostňoval hodnotu translokality a podporoval spojenectví přesahující kategorie odlišnosti a založené na principu dekolonizace, na ochotě žít v přítomnosti skrze budoucnost namísto minulosti a na „inkluzivní inkluzi“ (s. 98).

Jako další z „mikrohistorií“ *Goodale* zmiňuje „etnografické dějiny lidských práv“. Ty zachycují rozsah a hloubku lidskoprávních praktik mimo soudy a politické kampaně (s. 11). Dokumentují tak organické reformulace, které rozšiřují význam lidských práv nad rámec toho, co je rozpoznatelné v rámci jejich mezinárodního systému (s. 11). Tím pak tyto „etnografické dějiny“ podle *Goodalea* poskytují novou představu o budoucnosti lidských práv (s. 11).

Goodale se také zabývá úskalími mezinárodního systému lidských práv při řešení řady otázek. V tomto kontextu označuje za jednu z nejvýznamnějších hrozeb pro mezinárodní systém lidských práv globální ekonomickou nerovnost, přičemž poukazuje na

úzké historické propojení mezinárodního systému lidských práv a kapitalismu (s. 12, 27). Domnívá se, že systém lidských práv má potíže s účinným řešením globální ekonomické nerovnosti, a to částečně kvůli těmto vzájemným vazbám (s. 12). *Goodale* uvádí, že tyto vazby musí být transformovány prostřednictvím přetvoření samotných lidských práv jako translokálního rámce pro hledání spravedlnosti a pro kolektivní akci (s. 27).

Goodale upozorňuje na to, že dlouhodobá soukromá míra výnosu z kapitálu je větší než míra růstu reálné ekonomiky, což vede k ekonomické nerovnosti a vyvolává morální otázky o oprávněnosti kapitalismu (s. 29–30). Zdůrazňuje také, že je současný globální kapitalistický systém neoddelitelný od historie kolonialismu (s. 32). Ta totiž zahrnovala vykořisťování kolonizovaných regionů a přeměnu lidských bytostí na suroviny, což podle *Goodalea* vyústilo v rasismus jako klíčový ideologický pilíř globálního kapitalismu (s. 32). Autor upozorňuje na to, že antikapitalistické návrhy měly mizivý vliv na vývoj mezinárodního systému lidských práv, a znovuvynalezený přístup k lidským právům by měl podle něj brát v úvahu alternativní ekonomické systémy, které vyjadřují jiné morální hodnoty (s. 32).

Goodale se také zabývá hospodářskými a sociálními právy, které vnímá jako přelud se zákeřnými důsledky a věnuje se strukturálním faktorům, které podle něj zbavily hospodářská a sociální práva jejich transformačního potenciálu (s. 32). Problém vidí ve formě, jak byla tato práva formulována, ale i v politických souvislostech, ve kterých byla tato práva uvedena do praxe (s. 33). Upozorňuje také na skepsi vůči lidským právům u marxistických a socialistických myslitelů. Ti tvrdili, že lidská práva (včetně hospodářských a sociálních práv) implikují určitý přístup ke vztahu mezi jednotlivcem a kolektivem, který je ze své podstaty egoistický a omezuje sociální spravedlnost (s. 33–34, 37).

Dalším strukturálním faktorem, je podle *Goodalea* proces vyjednávání Mezinárodního paktu o hospodářských, sociálních a kulturních právech (ICESCR). Globální mocnosti jako Spojené státy americké a Velká Británie považovaly otázku hospodářských a sociálních práv za toxickou komunistickou hrozbu. A to zejména kvůli vnitropolitickým bojům v období rané studené války (s. 34–35). Tento odpor k hospodářským a sociálním právům (spolu s historickým a politickým kontextem, v němž byla přijata) omezil podle *Goodalea* jejich potenciál pro dosažení skutečné hospodářské a sociální spravedlnosti (s. 36). Spojené státy ICESCR nikdy neratifikovaly a mezinárodní režim hospodářských a sociálních práv měl podle *Goodalea* omezený dopad na zajištění hospodářské a sociální spravedlnosti nebo na omezení globální ekonomiky (s. 35–36). *Goodale* pak dochází k závěru, že problém není v neúspěšném uplatňování hospodářských a sociálních práv, nýbrž v samotné formě, struktuře a historii těchto práv (s. 36).

Goodale uvádí, že dominance kapitalismu je výsledkem dlouhého historického procesu a řady postupných rozhodnutí, které byly učiněny za vysoce vylučujících a násilných podmínek, které jsou ospravedlňované morálními důvody (s. 38–39). Nepovažuje ji však za nevyhnutelnou (s. 38). Tvrdí, že by se znovuvynalezená lidská práva měla postavit vybudovanému politicko-ekonomickému světu, vzdorovat a nakonec odmítnout celou jeho strukturu a sloužit jako základ pro představu, co tento svět musí nahradit (s. 39). Uvádí, že by znovuvynalezená lidská práva vyžadovala novou interpretaci minulosti, prohlédnutí morálních klamů kapitalismu a odvážné kroky ke změně systému dříve, než bude pozdě (s. 39).

Autor také popisuje vznik skupiny G20 jako mocné síly při utváření globálního kapitalismu (s. 141). Skupina G20, na kterou připadá 90 % světového HDP, byla založena v roce 1999 a od té doby hraje významnou roli při zajišťování mezinárodní finanční stability

(s. 142). Tento světový řád, který *Goodale* nazývá „svět G20“, má hluboký vliv i na lidská práva (s. 144). Autor tvrdí, že mezinárodní systém lidských práv byl kooptovaný klíčovými hráči G20 prostřednictvím „pasivního kolonialismu“, v němž jsou lidská práva využívána k legitimizaci politických a ekonomických zájmů (s. 145). Tato forma kolonialismu je podle něj mnohem zákeřnější než původní, protože využívá právě ten rámec, který má podporovat svobodu, spravedlnost a mír ve světě (s. 147).

Goodale také rozebírá hnutí za přímou odpovědnost nadnárodních korporací za ochranu lidských práv, které dosáhlo svého vrcholu přijetím „Ruggieho principů“ OSN v roce 2011 (s. 146). Tyto principy ale *Goodale* zlehčuje. Tvrdí totiž, že je pošetilé se spoléhat na to, že budou nadnárodní korporace chránit lidská práva na základě závazku ke společenské odpovědnosti firem a *due diligence* v oblasti lidských práv (s. 153). Uvádí, že státy i korporace jsou ve „strukturální opozici“ vůči systému lidských práv (s. 146). Tedy že jejich základní principy fungování jsou s podporou lidských práv v zásadním rozporu. *Goodale* se také zabývá nově vznikajícími technologiemi a upozorňuje na to, že i ty proměňují současný kapitalismus a zpochybňují současný systém lidských práv (s. 146). Autor dochází k tomu, že úkolem znovuvynalezeného systému lidských práv je zpochybnit stávající globální politický a ekonomický systém, získat zpět to, co bylo ztraceno, napravit minulé škody a oživit systém tak, aby přinášel lepší budoucnost (s. 145).

Goodale se též zabývá překážkami pro lidská práva v důsledku technologického rozvoje. V této souvislosti uvádí kapitalismus dohledu (*surveillance capitalism*) jako novou formu kapitalismu. S tímto pojmem přišla americká filozofka *Shoshana Zuboff* a spočívá v tom, že namísto nároku na práci (nebo půdu či bohatství) si kapitalismus nárokuje soukromou zkušenost, aby ji převedl na směnitelné zboží, které je rychle vrženo na trh (s. 157). Tato nová forma kapitalismu mění uspořádání vztahů mezi spotřebiteli a výrobci, a tím také omezuje možnost kolektivních akcí proti jeho zneužívání (s. 157–158). Biometrické technologie, které generují údaje o jedinečných fyzických charakteristikách člověka, podle *Goodalea* vytváří problémy pro ochranu lidských práv; zejména pokud jde o skryté získávání údajů, nedostatek transparentnosti a absenci souhlasu (s. 159–160). Koncept „biometrického člověka“, který je ústředním bodem kapitalismu dohledu, by se mohl potenciálně dostat do střetu se znovuvynalezenými lidskými právy založenými na translokálním jednání a sdílené identitě (s. 160–161).

Goodale se také zabývá zcizováním, o které se podle něj do značné míry opírá současný politický a ekonomický světový řád (s. 161). Zcizování může mít různé formy, mezi nimi vyčerpávání globálních environmentálních statků, komodifikace přírody, kulturních forem a veřejných statků a rušení regulačních rámců na ochranu práce a životního prostředí (s. 162). Vzestup kapitalismu dohledu a rozšíření biometrických technologií toto zcizování rozšířily i do osobního prostoru, což ztěžuje klasické formy odporu (s. 162). *Goodale* tvrdí, že protireakce na zcizení by se měly zaměřit na opětovné získání všeho, co bylo zcizeno, a oslabení síly zcizení do budoucna (s. 163).

Goodale uznává, že lidská práva jsou dlouhodobě kritizována postkoloniálními spisovateli, pravicovými politiky a autoritářskými režimy (s. 5). V této souvislosti si také všímá oživení nacionalismu jako síly politické a sociální mobilizace. Toto oživení pak vnímá jako výzvu pro lidskoprávní úsilí o prosazování kolektivní sounáležitosti a translokality (s. 12–13). Nacionalismus totiž dává důraz na odlišnost a pevné hranice. Proto je v rozporu s jakýmkoliv snahami o budování vazeb a solidarity za hranicemi státu. Nacionalismus je tedy hrozbou pro jakékoliv snahy spojené s lidskými právy, ať už je chápeme univerzálně, nebo translokálně. *Goodale* zdůrazňuje také dopad bioenvironmentálních krizí, jako

byla pandemie covidu-19, na účinnost lidských práv; a to včetně institucionálního selhání mezinárodního systému a smíšených etických reakcí během pandemie (s. 14–15).

Autor se také zabývá důsledky tříštění politické levice. Kriticky reflektuje posun od politiky přerozdělování k politice uznání, ve které se spravedlnost už neřídí politicko-ekonomickým rámcem, ale rámcem identity (s. 15–17). Právě to, že má téma diskriminace na základě identity ústřední postavení v celospolečenských debatách, podle autora přináší problémy při vytváření širších aliancí, které by měly za cíl posilovat solidaritu (s. 16–17). Navíc *Goodale* považuje za důležité, aby znovuvynalezený rámec lidských práv přesahoval hranice identity, a právě politiku uznání vnímá jako hrozbu pro tento projekt (s. 17).

Goodale se také staví proti závislosti současného systému lidských práv na národních státech jako jeho základu. Jako první důvod autor uvádí, že institucionální a byrokratická povaha systému zastírá jejich morální základy a mění je v pouhou další formu státní správy (s. 44). Druhým důvodem je, že zaměření systému na stát vytváří strukturální konflikt zájmů (s. 44). Státy totiž vystupují současně jako pachatelé, soudci i ochránci a zároveň se snaží chránit samy sebe před mezinárodním dohledem a odsouzením (s. 44). Třetí důvod je podle *Goodalea* to, že v současném systému jsou lidská práva závislá na rozmarech vnitřní politiky státu, což často vede k zanedbávání, politizaci, neschopnosti nebo zlé víře (s. 44, 52). *Goodale* tvrdí, že znovuvynalezená lidská práva musí být koncepčně, institucionálně i politicky oddělená od státu, aby měla šanci uspět (s. 47).

Autor hledá alternativy k tradičnímu modelu suverenity, ve kterém státy působí striktně v rámci svých hranic. V tomto kontextu *Goodale* odkazuje na *Marttiho Koskenniemiho*, který navrhuje chápat suverenitu jako způsob chápání kolektivního života a souboru „pravidel, institucí a praktik, jejichž prostřednictvím jsou formy kolektivního života neustále představovány, diskutovány, kritizovány a znovu a znovu reformovány“ (s. 60). *Goodale* na Koskenniemiho koncepci staví a navrhuje chápat suverenitu tak, že má sloužit jako základ pro „kolektivní sebeformování“ proti problémům jako válka, ekonomický kolaps a zničení životního prostředí (s. 60). Takto nově pojatá suverenita se stává prostředkem, jehož prostřednictvím lze sociální moc nasměrovat k emancipačním, rovnostářským a ekologicky udržitelným cílům (s. 61). I v tomto novém chápání se pak objevuje koncept translokality, který zdůrazňuje vazby mezi lidmi a místy, jež přesahují tradiční hranice národních států (s. 60). *Goodale* se domnívá, že tato změna pojetí suverenity umožňuje flexibilnější, neurčitější a otevřenější přístup k řešení globálních problémů, přičemž stále uznává význam suverenity jako principu v mezinárodních vztazích (s. 60).

Goodale tvrdí, že ústřední postavení práva a právních institucí, včetně mezinárodních trestních tribunálů, se ukázalo být pro lidská práva v nejlepším případě nejednoznačné a v nejhorším případě představuje institucionální a normativní „svěrací kazajku“ (s. 65). Úzké propojení lidských práv s širšími procesy „neoliberálního humanitarismu“ rovněž upřednostnilo takový přístup k ochraně a prosazování lidských práv, který se do značné míry opírá o roli národního státu (s. 65). A to zejména toho euroamerického, který má na rozdíl od mnohých ostatních států více kapacity a zdrojů (s. 65). *Goodale* navrhuje přehodnotit lidská práva tak, aby byla chápána jako způsob kolektivní akce, která vyžaduje vytváření spojenectví napříč kulturními, jazykovými a náboženskými skupinami (s. 77). Tento nový pohled pak vyvolává otázky o úloze práva při prosazování a ochraně lidských práv (s. 77). *Goodale* sice uznává význam právního státu při regulaci a urovnávání konfliktů, ale tvrdí, že ortodoxní primát práva je třeba v rámci snahy o nově pojatá lidská práva opustit (s. 78). *Goodale* se domnívá, že pak nabydou i pojmy „právní odpovědnost“ a „vymáhání práva“ jiných významů, a uvádí, že by ekonomické a sociální násilí pak nemělo být striktně chápáno jako porušování lidských práv (s. 77–78).

Autor se také zabývá problémem nositele lidských práv. Upozorňuje, že v některých kulturách je lidskost chápána tak, že nezahrnuje všechny lidské bytosti (s. 122–123). *Goodale* tak zpochybňuje, že by biologická podobnost měla předurčovat sociální a morální identitu (s. 124). V těchto souvislostech hovoří o tom, že je pro nové pojetí lidských práv nutné přehodnotit kolektivní identitu jako předpoklad (s. 126). Takové pojetí by mělo stát na tom, že naše představy o bytí osobou (*personhood*) a o identitě nejsou pevné, ale mohou se měnit a přetvářet, a že existuje více způsobů chápání toho, co znamená být člověkem (s. 126).

Goodale zdůrazňuje význam pohledu na práva z relační (vztahové) perspektivy (s. 126). Koncept „práva ve vztazích“ je pro něj vhodný alternativní základ lidských práv, který se neopírá o omezující pojetí atomizovaného lidského subjektu (s. 134–135). Souhlasí s Marxem v tom, že vnímání člověka jako subjektu, který je nositelem práv, vychází z falešného pojetí jednotlivce (s. 135–136). Uvádí konkrétní alternativy z kultur, kde jsou práva odvozena od komplexních sociálních sítí (s. 136–138). *Goodale* vyzdvihuje koncept vztahovosti, který mění pojetí nároků a zdůrazňuje, že práva a povinnosti jsou součástí sociálních vazeb (s. 126). Díky tomu má podle něj tento koncept silnější předpoklady pro translokální platnost, než individualismus stávajících lidských práv (s. 138).

Autor je multidisciplinární badatel s odbornými znalostmi v různých oblastech, včetně právní teorie, politologie, sociologie a antropologie. Tato kniha proto vyniká tím, že čtenářům poskytuje analýzu lidských práv v různých právních, historických, politických a sociálních souvislostech. Autor tak nabízí čtenářům alternativní perspektivy, jak se na lidská práva dá nahlížet a s jakými problémy se potýkají. Kniha obsahuje zajímavé podněty k zamyšlení, jako je například mnohokrát zmiňovaná translokálnost lidských práv namísto univerzality či jejich vztahové chápání namísto individualistického. *Goodale* tak čtenáře nutí kriticky reflektovat limity současného rámce lidských práv a zvažovat nové cesty.

Další silnou stránku autorovy publikace je jeho využití etnografie. *Goodale* se odkazuje na příběhy z různých kultur. Na těch pak ukazuje, jak je praxe lidských práv složitá a různorodá a jak je nutné zohledňovat specifika na různých místech na světě a odlišnosti mezi kulturami. Zároveň je potřeba vyzdvihnout autorův důraz na řešení globální ekonomické rovnosti a dekolonizaci. Autor tím přitahuje pozornost na historické nespravedlnosti, nerovnováhu moci a vyloučení některých komunit, a to jak v procesu vytváření lidskoprávních politik v minulosti, tak v současnosti. Analýzou těchto problémů pak může *Goodale* celkově přispět k tomu, aby lidská práva ještě lépe vedla k rozvoji spravedlivého a inkluzivního světa.

Vůči publikaci se dá ale najít řada výhrad. Tou hlavní je, že *Goodaleova* kritika současného rámce lidských práv je příliš radikální. Autor popisuje některé problémy současného rámce lidských práv a uvádí možné inspirace pro nový rámec. Otázkou ale je, do jaké míry je všeobecné přijetí úplně nového rámce realistické. Na myšlenku, že není potřeba současný rámec lidských práv upravit, ale rovnou přetvořit od úplných základů, přitom stojí celá jeho teorie. Je koneckonců zahrnuta i v názvu knihy. Tento cíl je ale nejspíš příliš ambiciózní. Když už se nějaké změny v oblasti lidských práv budou dít, tak je realističtější spíše to, že se budou dít v současném rámci. Na druhou stranu, i v takových případech se lze *Goodaleovou* kritikou inspirovat, byť by samotného autora takový výsledek plně neuspokojil.

Další úskalí se týkají konceptu translokality, který *Goodale* prezentuje jako alternativu k univerzalitě. Není totiž zcela jasné, jak široká spojenectví by byla „dostatečná“ pro to, aby měly kolektivní akce na ochranu lidských práv dostatečnou legitimitu. Ozřejmění

této otázky nepomáhá ani to, že je princip translokality jako takový v *Goodaleově* publikaci definovaný velice vágně. Domnívám se však, že aby princip translokality byl relevantní alternativou, je potřeba ho formulovat jasněji. A ideálně také ukázat, jak by se translokality mohla v praxi provádět a co by to znamenalo nejen pro zúčastněné, ale i pro nezúčastněné subjekty. *Goodale* si sice uvědomuje úskalí univerzality lidských práv, ale je otázka, jestli (v touze vymezit se vůči univerzalitě) nepřijímá ještě problematičtější princip. Koncept lidských práv je s univerzalitou pevně spjatý, jelikož lidská práva slouží jako univerzální rámec pro dosažení globální spravedlnosti. Když se nároku na univerzalitu vzdáme, přestanou plnit svoji zásadní politickou roli. *Goodaleův* návrh na odmítnutí univerzality a přijetí translokality pokládám za zajímavý kvůli jeho provokativnosti – zpochybňuje totiž úplný základ, na kterém lidská práva stojí. Jenže mám za to, že v konečném důsledku princip translokality stejně vede k relativismu, kterému se přitom *Goodale* snaží vyhnout. Tím pak lidská práva ztrácí svoji použitelnost jako univerzální rámec spravedlnosti a je otázkou, k čemu vůbec koncept lidských práv vlastně potřebujeme.

Publikace se potýká s nedostatky také v úvahách ohledně ekonomické nerovnosti. Autor dává lidská práva do kontextu vykořisťování v dobách kolonialismu a uvádí i jejich pevné sepětí s individualistickým kapitalismem. Ve svém textu však nenabízí konkrétní alternativní ekonomický model, který by měl dosavadní systém nahradit. Tím nechává čtenáře zmateného ohledně toho, co je tedy ta správná cesta, kterou se vydat. Poskytuje výstižnou kritiku některých problémů spjatých s kapitalistickým ekonomickým uspořádáním, ale chybí, co by si představoval namísto něj. Z jeho postojů se dá vyčíst, že by preferoval některou ze socialistických alternativ. To je ale příliš široká kategorie a je těžké říci, která by se se současnými výzvami v oblasti lidských práv vypořádala nejlépe a zároveň nepřinesla příliš mnoho výzev jiného charakteru. Kdyby *Goodale* konkrétní představu o ekonomickém systému zahrnul, mohla by být jeho teorie podrobena další kritice z hlediska proveditelnosti.

Celá publikace také působí dojmem, jako by všechny úspěchy již existujících institucí a mechanismů v rámci současného systému lidských práv byly bezvýznamné. Ačkoliv je text pro oblast lidských práv určitě přínosem v jeho radikální kritičnosti, právě v ní spočívá i jeho slabina. Autor totiž sice zběžně zmiňuje pokrok, kterého bylo v oblasti lidských práv dosaženo, ale místo vyváženější reflexe ho spíše zlehčuje a zpochybňuje jeho úplné základy.

Kniha *Marka Goodalea* nabízí zajímavou kritiku současného rámce lidských práv, která čtenáře podněcuje k zamyšlení nad alternativními přístupy. Silnou stránkou knihy je interdisciplinární analýza a zaměření na (v kontextu úvah o lidských právech) netradiční témata. Potýká se však i s nedostatky. Navzdory nedostatkům je ale kniha *Reinventing Human Rights* důležitým příspěvkem do diskuse o lidských právech a jejich úskalích a má potenciál inspirovat akademickou i neakademickou veřejnost k dalším debatám o tom, jak vytvořit inkluzivnější, spravedlivější a rovnější svět.

Tristan Florian*

* Mgr. Oldřich Tristan Florian, doktorand, katedra právní teorie, Právnická fakulta Masarykovy univerzity. E-mail: florian@otflorian.com. ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1058-2289>.